

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

สื่อมวลชนกับการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าว

จัดทำโดย นายชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี
รหัส ๕๙๐๔๐๓

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

สื่อมวลชนกับการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าว

บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่า สื่อมวลชนมีหน้าที่ในการนำเสนอข่าวสารความจริงออกสู่สาธารณชน อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม กล่าวคือ สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารดังกล่าว อาจกระตุ้นให้เกิดอารมณ์ร่วมของผู้รับข่าวสารจากข้อมูลที่ถูกลำเสนอผ่านสื่อตามความต้องการของผู้ผลิตสื่อได้ ข้อเท็จจริงนี้แสดงให้เห็นถึงพลังความสามารถของสื่อมวลชนในการกำหนดชุดความคิดของคนในสังคม ด้วยพลังความสามารถนี้เอง ในยุคหนึ่งจึงได้มีการยกย่องให้สื่อมวลชนเป็นฐานันดรที่สี่ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบในการกำหนดทิศทางและความเป็นไปของสังคมนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสื่อมวลชนจะมีเสรีภาพในการทำหน้าที่ (Freedom of the Press) ซึ่งตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยในฐานะภาคีสมาชิกมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามนั้น ได้กล่าวรับรองถึงเสรีภาพในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อที่ ๑๙ วรรคสองที่ว่า “...บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพแห่งการแสดงออก สิทธินี้รวมถึงเสรีภาพที่จะแสวงหา รับและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความคิดทุกประเภทโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน ทั้งนี้ ไม่ว่าด้วยวาจา หรือเป็นลายลักษณ์อักษร หรือการตีพิมพ์ในรูปแบบของศิลปะ หรือโดยอาศัยสื่อประการอื่นตามที่ตนเลือก...” ซึ่งสามารถแปลความได้ว่าบุคคลทุกคน อันหมายรวมถึงสื่อมวลชนด้วยนั้น มีเสรีภาพในการสื่อสารข้อมูลไปยังผู้รับ โดยไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อาณัติของผูใด

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม เสรีภาพในการทำงานของสื่อมวลชนก็ยังมีข้อจำกัดเช่นกัน กล่าวคือ การทำหน้าที่ของสื่อจะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่เฉพาะแต่ผลกระทบที่เกิดต่อสังคมในวงกว้างเท่านั้น แต่ยังคงคำนึงถึงสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวของปัจเจกบุคคลด้วย หลักการดังกล่าวปรากฏอยู่ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อที่ ๑๙ วรรคสาม ที่ว่า “...การใช้สิทธิตามที่บัญญัติไว้ในวรรคสองของข้อนี้ ต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบพิเศษควบคู่ไปด้วย การใช้สิทธิดังกล่าวอาจมีข้อจำกัดในบางเรื่อง แต่ทั้งนี้ข้อจำกัดนั้นจำต้องบัญญัติไว้ในกฎหมายและจำเป็นต่อ (ก) การเคารพในสิทธิและชื่อเสียงของบุคคลอื่น...” นอกจากนี้กติการะหว่างประเทศดังกล่าว ยังได้ย้าชัดถึงหลักการห้ามแทรกแซงในความเป็นอยู่ส่วนตัว โดยวางหลักไว้ในข้อที่ ๑๗ ว่า “...บุคคลจะถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน หรือการติดต่อสื่อสารโดยผลการหรือ ไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ได้ และจะถูกกลั่นแกล้งและชื่อเสียงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ได้...” เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมในการเคารพหลักการแห่งสิทธิมนุษยชนตามที่กล่าวมานี้ การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนจึงต้องคำนึงถึงหลักการในเรื่องสิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวบุคคลด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้สื่อมวลชนซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์กรที่มีความสำคัญองค์กรหนึ่งในการกำหนดทิศทางของประเทศ สามารถทำหน้าที่ในฐานะเป็นกระบอกเสียงที่สะท้อนความจริงที่เกิดขึ้นในสังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ชื่อว่าเป็นองค์กรที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเคารพซึ่งหลักการแห่งสิทธิ

มนุษยชน อันจะก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนในการยืนหยัดเป็นเสาหลักที่สำคัญของการพัฒนาประเทศต่อไป

ดังที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบกับสถานการณ์ในสังคมไทยปัจจุบันซึ่งพบว่า การนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อมวลชนมีการละเมิดต่อสิทธิความเป็นส่วนตัวโดยเฉพาะกับผู้ที่ตกเป็นข่าว ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบากอย่างต่อเนื่อง โดยหลายกรณีมีการร้องเรียนไปยังหลายหน่วยงาน อาทิ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมทั้งสภาการหนังสือพิมพ์ ฯลฯ ดังนั้น การศึกษาเพื่อสร้างความตระหนักรู้และสร้างความเข้าใจต่อประเด็นสิทธิมนุษยชน อันจะส่งผลในการช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นแก่สังคม รวมทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนที่ไปกระทบสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่นได้อีกทางหนึ่ง

แนวคิดเรื่องหลักสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) คือแนวคิดที่มีรากฐานมากจากความเชื่อปรัชญาศาสนาทางศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรมของสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ในโลกที่เชื่อว่ามนุษย์ที่เกิดมาทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ เช่น ทุกศาสนามีบัญญัติห้ามการทำลายชีวิตมนุษย์ นอกจากนี้มีปรัชญาความเชื่อในวัฒนธรรมตะวันตกที่ว่ามนุษย์มีสิทธิโดยธรรมชาติในฐานะที่เกิดเป็ามนุษย์ โดยมนุษย์มีความชอบธรรมในด้านจริยธรรมที่ตระรักษาชีวิตของตนเอง มีอิสระทางความคิด และเชื่อว่าไม่แต่ละคนจะมีความแตกต่างกันในด้านใด ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียม

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง แนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนดังกล่าวได้รับการยอมรับและให้ความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากประชาคมโลกได้ตระหนักถึงความโหดร้ายทารุณของสงครามและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การกระทำร้ายต่อสตรี เด็ก และคนชราที่มนุษย์ได้กระทำร่วมกัน ซึ่งผลจากสงครามนี้นำไปสู่การพัฒนากฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (International Human Rights Laws) ซึ่งเป็นหลักการข้อตกลง ระบบ และกลไกด้านสิทธิมนุษยชนที่เป็นมาตรฐาน และได้รับการยอมรับในระดับสากลเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนทุกคนในโลกนี้ ดังในปัจจุบัน ความเชื่อและแนวคิดความมนุษย์ทุกคนมีสิทธิและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกันจึงได้รับการคุ้มครองโดยหลักการและกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ รวมถึงกฎหมายในระดับประเทศ เช่น รัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆซึ่งบัญญัติหลักการสิทธิมนุษยชนไว้ด้วย

ทั้งนี้ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights- UDHR) เป็นพื้นฐานของหลักการสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญและกฎหมายในระดับประเทศของประเทศต่างๆ สิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจำแนกกว้างๆ ได้เป็น 2 ส่วนคือ สิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงของบุคคล อิสรภาพจากความเป็นทาสและการถูกทรมาน ความเสมอภาคในทางกฎหมาย สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เสรีภาพในทางความคิด การนับถือศาสนา การแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ส่วนอีกด้านหนึ่งคือสิทธิในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงสิทธิในการทำงาน สิทธิทางการศึกษา สิทธิทางอาหาร และสิทธิที่จะได้รับการทางด้านสาธารณสุข เป็นต้น

ลักษณะเฉพาะสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนคือ

1. เป็นสิทธิที่ติดตัวมากับความเป็นมนุษย์ (inherent) หมายถึงเมื่อคนเกิดมาก็มีสิทธิมนุษยชนติดตัวมาด้วย
2. เป็นสิทธิที่เป็นสากล (universal) คือเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนเหมือนกันไม่ว่าจะมีเชื้อชาติ เพศ หรือนับถือศาสนาใด ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มาจากพื้นฐานสังคมหรือการเมืองอย่างไร มนุษย์ทุกคนเกิดมามีอิสระเสรี มีความเท่าเทียมกันในสิทธิและศักดิ์ศรี
3. เป็นสิทธิที่ไม่สามารถถูกพรากไป หรือยกให้แก่กันได้ (inalienable) คือไม่มีใครจะมาพรากเอาสิทธิมนุษยชนไปจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ ถึงแม้ว่ากฎหมายของประเทศ จะไม่ยอมรับรับรองสิทธิมนุษยชน หรือแม้จะละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ตาม ประชาชนของประเทศนั้นก็ยังมีสิทธิมนุษยชนอยู่
4. เป็นสิทธิที่ไม่ถูกแยกออกจากกัน (indivisible) กล่าวคือ สิทธิมนุษยชนที่ได้รับการรับรองภายใต้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งประกอบด้วยสิทธิสองส่วนคือ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมนั้น จะต้องไม่ถูกแยกออกจากกัน สิทธิทั้งสองส่วนนี้จะต้องได้รับการเคารพ ปกป้อง และเติมเต็ม (ทำให้เกิดขึ้น) เพื่อที่จะให้บุคคลทุกคนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี

นอกจากนั้นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้ระบุหลักการที่สำคัญไว้ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติคือ หลักความเสมอภาค (Equality) และการไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discrimination) ซึ่งหมายถึงการที่ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกันไม่ว่าจะมีความแตกต่างด้านเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเชื่อทางการเมือง สถานภาพทางการเมืองหรือสถานภาพอื่นๆ

แนวคิดเรื่องการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน

ในสภาพสังคมปัจจุบันที่อาจเรียกได้ว่าเป็น สังคมยุคข่าวสาร (Information age) ซึ่งความเจริญก้าวหน้าหรือความอยู่รอดของสังคมขึ้นอยู่กับว่า คนในสังคมได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องทันเวลา และสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ สื่อมวลชนต่างๆ จึงมีบทบาทสำคัญในการเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ตลอดจน ชี้นำความคิดของคนในสังคมด้วย ทั้งนี้ สื่อมวลชนแต่ละประเภทมีลักษณะ และคุณสมบัติที่แตกต่างกัน จึงมีความพร้อมหรือความสามารถที่จะแสดงบทบาทหน้าที่ ในขอบเขตที่แตกต่างกันด้วย นักการศึกษา และนักสื่อสารมวลชน ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนโดยรวมๆ สามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

๑)การเสนอข่าว หมายถึงการรายงานเหตุการณ์ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ โดยเริ่มจากการแสวงหาเหตุการณ์ ข้อเท็จจริงที่เชื่อว่าประชาชนจะให้ความสนใจ หรือเรียกว่า

การหาข่าว แล้วนำมารวบรวม คัดเลือก และนำออกเผยแพร่สู่ประชาชน เช่น ข่าวความเคลื่อนไหว ทางด้านการเมือง กีฬา อุบัติเหตุ อาชญากรรม การเสนอข่าวของสื่อมวลชน เป็นการรายงานเหตุการณ์ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น โดยไม่แทรกความคิดเห็นใดๆ ลงไปในข่าว ซึ่งคุณค่าการเสนอข่าวนั้นขึ้นอยู่กับความ รวดเร็ว ถูกต้อง และมีรายละเอียดเพียงพออย่างรอบด้าน สื่อมวลชนที่มีบทบาทมากในการเสนอข่าวใน ปัจจุบัน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์และเว็บไซต์ข่าว

๒) การเสนอความคิดเห็นในสังคมประชาธิปไตย ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็นในเรื่องราวต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อบุคคลและสังคม แต่ในทางปฏิบัติประชาชนมีจำนวนมาก จึงไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นโดยตรง สื่อมวลชนซึ่งมีฐานะเป็นองค์กรเผยแพร่ข่าวสารอยู่แล้ว จึงได้เข้ามา มีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นแทนประชาชนในเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อเสนอต่อสาธารณชน และรัฐบาล ในรูปของบทความ สารคดี บทวิเคราะห์วิจารณ์ บทบรรณาธิการ โดยมีจุดมุ่งหมายในเชิง สร้างสรรค์ โน้มน้าวจิตใจ ชี้นำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเหมาะสมความคิดเห็นของสื่อมวลชน ส่วนใหญ่มัก เป็นเรื่องทางสังคม การเมือง สิทธิ เสรีภาพของประชาชน หรือ สิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนเอง ซึ่งมัก ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนกับรัฐบาล กลุ่มอำนาจทางการเมือง หรือกลุ่ม ผลประโยชน์ต่างๆอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการสื่อสารมวลชนในยุคก่อนนั้น มีการตอบสนองกลับ จากผู้รับข่าวสารเพียงเล็กน้อย ความคิดเห็นของสื่อมวลชนในบางครั้งจึงมิใช่เป็นตัวแทนความคิดเห็นของ ประชาชนอย่างแท้จริง สื่อมวลชนจึงต้องสำรวจประชามติ เป็นระยะๆ เพื่อให้สามารถเสนอความคิดเห็น ได้ สอดคล้องกับความคิด หรือความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบัน ในยุคที่เทคโนโลยี สารสนเทศเข้ามามีบทบาททำให้ช่องทางการสื่อสารระหว่างประชาชนผู้รับสารกับองค์กรสื่อมวลชนมีมาก ขึ้น สื่อมวลชนที่มีบทบาทสำคัญในการแสดงความคิดเห็น ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์และสื่อ ออนไลน์อื่นๆ

๓) การให้ความบันเทิง ได้แก่ การนำเสนอเรื่องราวที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้รับสารเกิดความ เพลิดเพลิน สนุกสนาน ผ่อนคลายความเครียดในชีวิตประจำวัน สื่อมวลชนแต่ละประเภทต่างก็มี จุดประสงค์ ที่จะให้ผู้รับ ได้รับทั้งข่าวสาร และความบันเทิง มากน้อยแตกต่างกันออกไปตามประเภทของ สื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร มีเนื้อหาทั้งในเชิงวิชาการและบันเทิง แต่จะเน้นหนักทาง วิชาการมากกว่า ขณะที่ วิทยุ โทรทัศน์ ส่วนใหญ่เป็นรายการประเภทบันเทิง เช่น ละคร เกมโชว์ ภาพยนตร์ เพลง เป็นต้น การพิจารณาว่าเนื้อหา หรือรายการสื่อมวลชนใด ให้คุณค่าทางด้านบันเทิง หรือไม่เพียงใดนั้น จะต้องพิจารณาทั้งในด้านจุดมุ่งหมายของผู้นำเสนอ และเจตคติของผู้รับสารด้วย สื่อมวลชนที่มีบทบาทมากในการให้ความบันเทิง ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ วารสาร นิตยสารและ เว็บไซต์ต่างๆ

๔) การให้การศึกษาเป็นการให้ข้อมูล ข่าวสาร แก่ประชาชนทั้งความรู้ในด้านวิชาการเฉพาะ สาขา และความรู้ทั่วไป โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตไปในทาง ที่ดีขึ้น เช่น หนังสือพิมพ์นำเสนอบทความที่ให้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การเกษตร อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ ศิลปวัฒนธรรม โทรทัศน์ นำเสนอรายการ สารคดี การอภิปราย หรือการสนทนาปัญหา ตลอดจนรายการ

เพื่อการศึกษาในด้านวิชาการเฉพาะสาขาโดยตรง เช่น รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาของมหาวิทยาลัย และ รายการโทรทัศน์การศึกษาผ่านดาวเทียม

๕) การประชาสัมพันธ์และและโฆษณา การประชาสัมพันธ์ (Public Relation) เป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนขององค์กรต่างๆ รวมทั้งองค์กรสื่อมวลชนเอง เพื่อให้ประชาชนมีเจตคติที่ดีต่อองค์กร ส่งเสริมให้องค์กร สามารถดำเนินกิจการได้ตามเป้าหมาย ขณะที่การโฆษณา เป็นการนำเสนอข่าวสารข้อมูล รายละเอียดของผลงาน สินค้าหรือการบริการต่างๆ โดยมีจุดประสงค์เพื่อชักชวน โน้มน้าวจิตใจให้คนรู้สึกคล้อยตาม ปฏิบัติตาม หรือซื้อสินค้าและบริการต่างๆ คำว่า " โฆษณา" ในภาษาไทยปัจจุบันถูกใช้ในความหมายที่แตกต่างกันหลายความหมาย คือ (๑) การโฆษณาสินค้า (Advertising) เป็นการโฆษณาที่พบเห็น และรู้จักกันอยู่ทั่วไป โดยมีจุดประสงค์ให้สามารถขายสินค้าได้มากที่สุด (๒) การโฆษณาเผยแพร่ (Publicity) เช่น การโฆษณาเผยแพร่ผลงานของรัฐบาล แจ้งความก้าวหน้าของงานที่กำลังทำอยู่ รวมไปถึงการเผยแพร่ความรู้ เช่น การวางแผนครอบครัว การป้องกันยาเสพติด ประโยชน์ของการออกกำลังกาย(๓) การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) ได้แก่ การเสนอข่าวสารในเชิงชักชวน ปลุกกระตม ชี้นำความคิด เช่น การโฆษณาชักชวนของลัทธิการเมือง หรือศาสนาต่างๆการโฆษณาสินค้า ส่วนใหญ่มีความจำเป็นต้องอาศัย สื่อมวลชน และองค์กรสื่อมวลชนเอง

สื่อมวลชนกับการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าว

สำหรับในกรณีของการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าวนั้น สื่อมวลชนถูกวิพากษ์วิจารณ์มากใน ๒ ประเด็นหลัก ได้แก่

- ๑) การละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้เสียหาย อาทิ กรณีการนำเสนอข่าวการฆาตกรรมชาวต่างชาติ ที่อำเภอเกาะเต่า จังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งสื่อมวลชนไทยหลายสำนักนำเสนอข่าวโดยลงชื่อนามสกุล ภาพถ่ายหนังสือเดินทาง (Passport) ของผู้ตาย ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือกรณีการนำเสนอข่าวดารา นักแสดง หากเปรียบเทียบกับกรนำเสนอข่าวของดาราในต่างประเทศ เช่น เดวิด โบวี ซึ่งการนำเสนอข่าวมุ่งเน้นรูปแบบเนื้อข่าว ส่วนการนำเสนอข่าวดาราในประเทศไทยมุ่งเน้นการถ่ายภาพให้ได้มุกกล้องที่ดีที่สุด ดังนั้น มักเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้มาก

นอกจากนี้ ยังมีกรณีของการนำเสนอข่าวการเสียชีวิตของนายทฤษฎี หรือ ปอ สหวงษ์ นักแสดงชื่อดัง ซึ่งเสียชีวิตจากโรคไข้เลือดออก และในวันที่มีการนำศพออกจากโรงพยาบาลได้เกิดเหตุการณ์ที่ช่างภาพสื่อมวลชนถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า มีการยื้อแย่งกันเข้าไปถ่ายภาพโดยไม่เคารพผู้เสียชีวิตและความเป็นส่วนตัวของญาติผู้เสียชีวิต

- ๒) การละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องหา มีประเด็นปัญหาอยู่ 2 เรื่องใหญ่ๆ ได้แก่ การนำตัวผู้ต้องหาไปชี้ที่เกิดเหตุเพื่อประกอบคำรับสารภาพหรือทำแผนประทุษกรรม และการนำผู้ต้องหา มาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน โดยในประเด็นการนำผู้ต้องหาชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพนั้น มีคำถามว่ามีความจำเป็นหรือไม่ หากจำเป็นควรมีลักษณะอย่างไร จึงจะชอบด้วยกฎหมาย และไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาระบุมีความจำเป็น แต่

ควรคลุมมุ้ง ไม่เปิดเผยเครื่องพันนาการ ได้แก่ โซ่ตรวน โซ่ล่าม กุญแจมือ และกุญแจเท้า รวมถึงอัตลักษณ์ เหมือนในต่างประเทศ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะต้องให้ความระมัดระวัง ส่วนการนำผู้ต้องหาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนนั้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เคยมีความเห็นว่าการนำผู้ต้องหาไปชี้ที่ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีระเบียบชัดเจนว่าทำไม่ได้ แต่พบว่า มีการปฏิบัติสวนทางกับระเบียบดังกล่าว ทั้งนี้ การแถลงข่าวสามารถทำได้ แต่ให้แถลงเฉพาะรายละเอียดการกระทำความผิด ความคืบหน้าของคดี หรือ ใช้ตัวละครสมมติ ห้ามถ่ายภาพที่บ่งบอกเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ และห้ามระบุชื่อ หรือเบอร์โทรศัพท์

จากกรณีปัญหาดังกล่าว ทางองค์การวิชาชีพสื่อมวลชน ประกอบด้วยสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย และสมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ได้ร่วมกันออกแนวปฏิบัติการได้มาและการนำเสนอข่าวและภาพข่าวของสื่อมวลชน โดยไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ตกเป็นข่าว โดยระบุเหตุผลในการออกแนวปฏิบัติดังกล่าวว่า

“สืบเนื่องจากการปฏิบัติงานและการนำเสนอข่าวและภาพข่าวของสื่อมวลชนในระยะเวลาที่ผ่านมา ถูกสังคมวิพากษ์วิจารณ์และตั้งคำถามถึงพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมต่อผู้ตกเป็นข่าวในหลายเหตุการณ์ อาทิ การทำข่าวหรือถ่ายภาพที่ไม่เหมาะสมของผู้เจ็บป่วย ผู้บาดเจ็บหรือเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ ภัยพิบัติ วินาศกรรม หรือเหตุรุนแรงตลอดจนการรายงานข่าวและภาพข่าวของผู้ต้องหาที่ตำรวจนำมาแถลงข่าว หรือนำมาทำแผนประทุษกรรมอันอาจเป็นการล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหา”

ทั้งนี้ ในแนวปฏิบัติมีเนื้อหาที่น่าสนใจ อาทิ สำหรับผู้ปฏิบัติงานข่าวในการทำข่าวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาพึงเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องสงสัยผู้ต้องหา และจำเลยระมัดระวังการตั้งคำถามและกระทำการใด ๆ ในลักษณะชี้หน้า กัดดันซ้ำเติมหรือเป็นการดูถูกเหยียดหยามผู้ต้องสงสัยผู้ต้องหาและจำเลย หรือในการทำข่าวอุบัติเหตุหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับฆาตกรรม ภัยพิบัติ วินาศกรรม การก่อการร้ายหรือเหตุรุนแรงต่างๆ ผู้ปฏิบัติงานข่าวพึงหลีกเลี่ยงการถ่ายภาพผู้บาดเจ็บที่มีลักษณะอุจาดและสร้างความรู้สึกสยดสยอง และงดเว้นการถ่ายภาพผู้เสียชีวิต หากมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ พึงระมัดระวังภาพผู้เสียชีวิตที่มีลักษณะอุจาด สยดสยอง หรือซ้ำเติมความทุกข์โศกของญาติผู้เสียชีวิต

เมื่อมีความจำเป็นต้องเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในสถานพยาบาล ผู้ปฏิบัติงานข่าวพึงหลีกเลี่ยงการถ่ายภาพผู้ป่วย เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากผู้ป่วยโดยชัดแจ้งพึงเคารพสิทธิผู้ป่วย โดยเฉพาะข้อมูลและความเป็นอยู่ของผู้ป่วย เว้นแต่ได้รับการยินยอมจากผู้ป่วย และพึงระมัดระวังการกระทำใด ๆ อันอาจเป็น

อุปสรรคต่อการทำงานของบุคลากรทางการแพทย์ และอาจเป็นการรบกวนผู้มาใช้บริการหรือญาติของผู้มาใช้บริการ และพึงปฏิบัติตามประกาศของสถานพยาบาลอย่างเคร่งครัด

สำหรับองค์กรสื่อมวลชน แนวปฏิบัติระบุว่า การเสนอข่าวหรือภาพข่าวผู้ต้องสงสัย ผู้ต้องหา จำเลย และผู้เสียหาย ในคดีอาญาพึงงดเว้นการนำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลและภาพข่าวที่แสดงอัตลักษณ์ของบุคคลที่เป็นเพียงผู้ต้องสงสัยพึงหลีกเลี่ยงการนำเสนอภาพข่าวเครื่องพันธนาการใด ๆ ของผู้ต้องหา และจำเลยพึงหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำในการนำเสนอข่าวเชิงตัดสินหรือเกินข้อเท็จจริงที่แสดงว่าผู้ต้องหากระทำผิดไปแล้ว หรือเชิงประณามที่เป็นการชี้้นำให้เกิดการดูหมิ่นเกลียดชัง และพึงระมัดระวังการนำเสนอข่าวจากสำนวนคดีอันอาจเป็นการซ้ำเติมความทุกข์โศกที่ผู้เสียหายได้รับ

นอกจากนี้ สื่อมวลชนพึงหลีกเลี่ยงการเสนอภาพข่าวผู้บาดเจ็บจากอุบัติเหตุ ภัยพิบัติ วินาศกรรม และสถานการณ์รุนแรงอื่น ๆ ที่มีลักษณะอุจาดสยดสยองหรือน่าเวทนา และต้องไม่นำเสนอภาพข่าวศพของผู้เสียชีวิต ในกรณีที่ต้องจำเป็นต้องให้ความร่วมมือแก่ทางราชการเพื่อประโยชน์สาธารณะ สามารถนำเสนอได้โดยต้องหลีกเลี่ยงภาพในลักษณะที่เป็นการซ้ำเติมความทุกข์โศกต่อญาติของผู้เสียชีวิตต้องไม่นำเสนอภาพผู้ป่วยในสถานพยาบาลที่ตกเป็นข่าว เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากผู้ป่วยพึงหลีกเลี่ยงการนำเสนอภาพข่าวของผู้เคราะห์ร้ายหรือญาติผู้เคราะห์ร้ายหรือญาติผู้เคราะห์ร้ายและญาติ ต้องไม่นำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลหรือข้อมูลอื่นใดอันอาจเป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ตกเป็นข่าวและผู้ที่เกี่ยวข้องกับข่าวนั้นพึงหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำและสรรพนามเชิงเหยียดหยามหรือไม่เหมาะสมกับเพศ วัย สถานภาพ และชาติพันธุ์ของเหยื่อ ผู้เคราะห์ร้าย หรือบุคคลทั่วไปที่ตกเป็นข่าวและพึงระมัดระวังการนำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลหรือภาพข่าวหรือข้อมูลอื่นใดของพยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์หรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งหรือรุนแรง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นแก่พยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์ หรือเจ้าหน้าที่ผู้รู้เห็น

ขณะเดียวกัน ล่าสุด พล.อ.ไพบูลย์ คุ้มฉายา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมได้มีหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเสนอแนะให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติบังคับใช้คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ ๘๕๕/๒๕๔๘ ที่กำหนดแนวปฏิบัติการให้ข่าว แดงข่าว ห้ามนำหรือจัดให้ผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือพยานมาแถลงให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนทุกแขนง ยกเว้นที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะชน จึงให้ขออนุญาตต่อผู้บัญชาการ และคำสั่งที่ สตช.ที่ ๔๖๕/๒๕๕๐ ที่ห้ามหรือจัดให้สื่อมวลชนทุกแขนงถ่ายภาพสัมภาษณ์หรือให้ข่าวของผู้ต้องหาในระหว่างการควบคุมของตำรวจทั้งภายในและภายนอกที่ทำการ เว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งคดี ฉะนั้น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ควรให้ผู้ปฏิบัติงานทุกคนดำเนินการตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด หากจำเป็นก็ควรปกปิดหน้าผู้ต้องหาซึ่งก็มีหลายคดีที่ดำเนินการดังกล่าว

ทั้งนี้ ในคำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติดังกล่าว ระบุว่า ห้ามอนุญาตหรือจัดให้สื่อมวลชนทุกแขนงถ่ายภาพสัมภาษณ์หรือให้ข่าวของผู้ต้องหาหรือผู้ต้องกักขังในระหว่างการควบคุมตัวของตำรวจทั้งภายในและภายนอกที่ทำการหรือสถานีตำรวจเว้นแต่พนักงานสอบสวนดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งคดี ห้ามจัดให้สื่อมวลชนทุกแขนงเข้าทำข่าวขณะเมื่อมีการให้ผู้ต้องหานำพนักงานสอบสวนไปชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพและหลีกเลี่ยงการให้

สัมภาษณ์ใดๆในลักษณะเป็นการโต้ตอบระหว่างพนักงานสอบสวนกับผู้ต้องหาหรือบุคคลใดโดยมีสื่อมวลชนทุกแขนงเป็นผู้สัมภาษณ์เนื่องจากอาจเป็นเหตุให้รูปคดีเสียหาย

นอกจากนี้ ยังระบุว่า พนักงานสอบสวนไม่ควรให้ผู้ต้องหาเข้าไปชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพว่าผู้ต้องหากระทำผิดอย่างไรเพราะการนำชี้ที่เกิดเหตุประกอบคำรับสารภาพดังกล่าวมิใช่พยานหลักฐานที่จะนำมารับฟังประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหาเพื่อให้เห็นว่าผู้ต้องหากระทำผิดตามแนวคำพิพากษาฎีกาที่๗๕๖๒/๒๕๓๗แต่ถ้าเป็นการนำชี้ประกอบคำรับอื่นเช่นนำชี้จุดที่ซ่อนทรัพย์สินซึ่งได้มาจากการกระทำผิดสิ่งของที่มีไว้เป็นความผิดได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำผิดหรือสงสัยว่าจะใช้ในการกระทำความผิดหรืออาจใช้เป็นพยานหลักฐานให้ผู้ต้องหาชี้ได้และป้องกันมิให้ผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปในที่นำชี้ให้พึ่งระมัดระวังการใช้ถ้อยคำหรือกิริยาท่าทางที่เห็นว่าเป็นการข่มขู่หรือการปฏิบัติที่ไม่สมควรแก่ผู้ต้องหารวมทั้งการทำร้ายร่างกายผู้ต้องหา

อย่างไรก็ตาม ในการสัมมนาระดมความคิดเห็นระหว่างสื่อมวลชนกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องล่าสุดเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๕๙ ได้สรุปปัญหา “การละเมิดสิทธิแหล่งข่าว” ไว้ ๗ เรื่องได้แก่

๑. การละเมิด “อัตลักษณ์บุคคล” (การถูกปกปิด ชื่อนาม)
๒. การละเมิด “ความเป็นส่วนตัว” (พื้นที่ และ ความรู้สึกทางใจ)
๓. การละเมิด “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (ชื่อเสียง คุณค่า)
๔. การละเมิด “สิทธิในกระบวนการยุติธรรม” (ตีตรา ตัดสิน)
๕. การละเมิด “สิทธิแห่งการปฏิเสธ/โต้ตอบ” (สมดุลง เป็นธรรม)
๖. การละเมิด “กลุ่มผู้ที่มีความอ่อนไหวทางสังคม” (เด็ก สตรี ผู้ป่วย เพศที่สาม)
๗. การละเมิด “สิทธิที่จะถูกลืมจากข่าว” (แก้ไข ลบออก)

นอกจากนี้ ยังมีมายาคติอีก ๗ เรื่อง“ที่ทำให้ต้องละเมิดสิทธิ” ได้แก่

๑. คิดว่าประชาชนอยากรู้ เข้าใจว่าคนดูอยากเห็น (มโนเอาเอง)
๒. มองคนเป็นแหล่งข่าว มองแหล่งข่าวเป็นแค่ข้อมูล
๓. เราไม่ถ่าย เขาก็ถ่าย, เราไม่ทำ บก.ก็ด่า เจ้านายก็ว่า(กลัวตกข่าว)
๔. ต้องมีภาพ จึงจะมีข่าว และภาพอะไรก็ได้ ที่ได้ชัดๆ
๕. กฎหมายไม่ทราบ จริยธรรมไม่รู้แนวปฏิบัติไม่มี
๖. ตำรวจโจ้วผลงาน ประจาน และแจ้งข่าวประชาชน
๗. ทำกันมานานจนเคยชิน ไม่ตั้งคำถามกับสิ่งที่ทำอยู่

บทสรุป

จากการศึกษาหลักแนวคิดเรื่อง หลักสิทธิมนุษยชน ประกอบกับแนวคิดเรื่องการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน รวมทั้งสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าว สามารถสรุปปัญหาสื่อมวลชนกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ตกเป็นข่าว ได้แก่

- การเผยแพร่อัตลักษณ์ของผู้ต้องหาที่เป็นเยาวชน
- การเสนอภาพของเหยื่อที่ถูกข่มขืน
- การเสนอภาพการฆ่าตัวตาย
- ภาพการเสียชีวิตในสภาพเปลือย
- ภาพจากการแอบถ่ายหรือภาพหลุด
- การเสนอข่าวในลักษณะที่ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดไปแล้ว
- ข่าวกการทำแผนประกอบคำรับสารภาพของผู้ต้องหา หรือผู้ต้องหากลับคำให้การรับ

สารภาพ

- การนำเสนอภาพของญาติผู้ตายกับผู้ตาย

ทั้งนี้ พฤติกรรมและรสนิยมของผู้คนในสังคม มีส่วนสำคัญต่อการกำหนดแบบแผนการทำงาน หรือ การผลิตข่าวสารของสื่อมวลชนเช่นกัน ในระยะยาวสื่อมวลชนอาจไม่สามารถเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานให้ลดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนลงได้โดยผ่านกลไกการตรวจสอบทั้งตักเตือนเอง ภายในแวดวงวิชาชีพ หรือการรับฟังเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของนักวิชาการด้านสื่อเท่านั้น แต่สื่อมวลชนจะเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ ด้วยแรงกดดันจากกลุ่มผู้บริโภคข่าวสารหรือกล่าวอีกอย่างได้ว่า ในท่ามกลางข้อเรียกร้องให้สื่อปรับปรุงวิธีการทำงานและผลิตเนื้อหา ผู้ชมผู้ฟัง ผู้อ่าน ก็อาจต้องร่วมกันแสดงท่าทีให้สื่อตระหนักด้วยว่า รสนิยมในการบริโภคข่าวสารของผู้บริโภคนั้นเปลี่ยนแปลงไปแล้ว และเปลี่ยนไปในทางที่ต้องการเนื้อหาสาระเชิงลึกมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่า การเกิดขึ้นและการแพร่หลายของสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ทำให้กระบวนการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าวของสื่อมวลชนถูกตรวจสอบอย่างเข้มข้น ขณะเดียวกันสื่อมวลชนเอง ก็มีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อให้สามารถตอบสนองกับรสนิยมและพฤติกรรมการบริโภคสื่อมวลชนที่เปลี่ยนแปลงไป

อย่างไรก็ตามมาตรการทางกฎหมายก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องนำมาใช้เพื่อให้การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าวโดยต้องใช้ควบคู่ไปกับกลไกการกำกับดูแลกันเองทางด้านจริยธรรม รวมทั้งสร้างพลังกดดันจากผู้บริโภคสื่ออย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดสื่อมวลชนที่เคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ตกเป็นข่าว ไม่ว่าจะเป็นส่วนของผู้เสียหายหรือแม้แต่ผู้ต้องหากก็ตาม.